

Н. В. Кондратенко. Лингвистическая экспертиза текстов политической тематики: общие принципы и приемы

Аннотация

Статья посвящена определению лингвистической экспертизы и ее специфики на основании текстов политического содержания разных типов. Рассмотрены основные группы материалов, представляемых для лингвистической экспертизы политических текстов, и охарактеризована специфика имеющейся в них информации. Представлены принципы и поэтапные действия лингвиста-эксперта в работе с политическими текстами на материале экспертиз, проведенных специалистами кафедры прикладной лингвистики Одесского национального университета имени И. И. Мечникова.

Ключевые слова: лингвистическая экспертиза, политический текст, нарушения законодательства, языковой анализ.

Kondratenko N. V. Linguistic examination of texts of political subjects: general principles and methods.

Summary

The article is devoted to the linguistic expertise and specifics about its texts of different types and genres of political content. The main groups of materials submitted for political examination of linguistic texts and author determined the specific information available to them. Presented principles and incremental steps linguist expert in dealing with political texts on the material examinations conducted by the Department of Applied Linguistics Odessa National University Mechnykov.

Purpose of the article – to present the features of linguistic expertise mass-media and political texts, where there are signs of crimes aimed at violation of the territorial integrity of Ukraine, inciting ethnic hatred and humiliation of citizens on grounds of nationality, religion, race and so on. The goal led to the solution of such problems: to describe the general principles of linguistic expertise, to characterize the specific peer review texts represent political content and methodology of linguistic examination of texts political content.

The object of study – the Ukrainian mass-media discourse manipulative nature; object of study – political content of texts containing signs of Ukrainian legislation and mediated through mass media channels.

Conclusions and research prospects. Linguistic examination of texts of political subjects subordinated to search for information that contains elements of the crimes aimed at violation of the territorial integrity of the State, incitement to religious or racial hatred, humiliation of human dignity on a national basis. To submit the examination materials printed character, videos and screenshots records of social networks. Analysis carried out on the lexical, grammatical and general text levels. Outlook study are phased development of actions and mechanisms of linguistic examination of texts of political subjects.

Key words: linguistic expertise, political text, violation of the law, language analysis.

УДК 81'373.46

Корж О. Ю.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецького національного університету імені Василя Стуса
E-mail: madam.korz@yandex.ua

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

У статті розглядаються питання інтернаціональної лексики та її вживання у науково-технічній літературі; приділяється увага тріступневому процесу інтернаціоналізації лексичних одиниць; наводяться три основні способи перетворення при перекладі інтернаціональних слів, що носять закономірний характер; подаються приклади використання інтернаціональних значень при перекладі англійських інтернаціоналізмів, які призводять як до порушень стилістичних норм мови і стилю науково-технічної літератури, так і до спотворення значення слів; також наведено дві групи псевдоінтернаціональних слів із прикладами.

Ключові слова: інтернаціоналізми, науково-технічний переклад, еквіваленти, псевдоінтернаціоналізми, інтернаціональна лексика, інтернаціональні значення, науково-технічна література, перекладацький процес.

Посилення мовної взаємодії за умов зростаючої ролі культурних і економічних зв'язків між народами призводить до утворення особливого прошарку інтернаціональної лексики. Будь-який лексичний пласт мови в різних мовах світу часто включає в себе одиниці, які є інтернаціональними. До таких одиниць як правило, належать номінативні одиниці, що існують у словниковому складі щонайменше трьох мов. Наявність інтернаціоналізмів у будь-якій мові зумовлена зовнішніми факторами розвитку мов – мовними контактами, в результаті яких відбувається запозичення лексичних одиниць з однієї мови в іншу. Ці процеси, як відомо, зумовлені історичними обставинами

розвитку мов і їх лексичних підсистем, включаючи термінологічні. У європейських мовах основний фонд інтернаціоналізмів становлять запозичення із грецької та латинської мов. У сучасному світі процеси, що відбуваються у різних галузях науки, політики і культури, сприяють взаємовпливу різних мов. Вони збагачуються новими зв'язками, вступають в нові поєднання, набуваючи нових значень, які відсутні в українських інтернаціональних аналогах, і, нерідко, вимагають вибору нових, неінтернаціональних, перекладних еквівалентів, які не зареєстровані в словниках. Інтернаціональні слова, або інтернаціоналізми, позначають важливе нове поняття не в одній мові, а в багатьох і становлять собою особливу групу [2, с. 21–214].

Проблема перекладу інтернаціональної лексики на сьогоднішній день – одна з найактуальніших, однак все ще потребує ретельного вивчення. Перекладачеві доводиться побоюватися не тільки численних псевдоінтернаціоналізмів, які можуть збити з пантелику навіть досвідченого професіонала і повністю спотворити зміст висловлювання, а й тих складнощів, які можуть виникнути під час вибору між збереженням інтернаціональної форми і підбором еквівалента в мові перекладу.

Інтернаціоналізми – це слова, які трапляються в низці мов і мають деяку схожість на фонетичному, граматичному і семантичному рівнях. Склад інтернаціоналізмів визначається шляхом порівняння декількох мов. Зокрема, особливо чітко вплив міжмовних факторів проявляється у функціонуванні та розвитку інтернаціональної термінології. За ступенем поширеності в англійській та українській мовах інтернаціональна лексика займає одне з провідних місць, і переклад її має свої особливості. Інтернаціональна лексика науково-технічних текстів включає як термінологічні, так і нетермінологічні лексичні одиниці.

Актуальність теми полягає в тому, що перекладач постійно стикається із проблемою помилкового ототожнення окремих елементів систем іноземної та рідної мов при перекладі, що відбувається через подібності в написанні або вимові певних елементів.

Темою даної статті є дослідження інтернаціоналізмів, що використовуються в англійських науково-технічних текстах, і які викликають лексичні проблеми при перекладі.

Метою нашої статті є дослідження проблеми перекладу інтернаціональних слів, а також псевдоінтернаціоналізмів.

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років вченими були проведені фундаментальні дослідження цього виду лексики. Перш за все, варто відзначити роботи В. В. Акуленко та В. Л. Муравйова. Вони не лише розвинули основні теоретичні положення, що стосуються цієї категорії слів, а й уклали словники і посібники «хибних друзів перекладача». Але, крім названих вчених, цією проблемою займалися і багато інших дослідників, зокрема Л. І. Борисова, Р. А. Будагов, В. В. Дубічинський, А. І. Журавльов, С. С. Захаров, В. І. Карабан, В. А. Коростельова, І. В. Корунець, В. Н. Крупнов, Т. А. Левицька, А. В. Федоров, О. Д. Швейцер.

В. В. Акуленко визначає інтернаціоналізми як міжмовну категорію синхронії і вважає, що на відміну від запозичень інтернаціоналізми з'являються майже одночасно в декількох мовах з появою «інтернаціонального» поняття в культурах, які використовують ці мови [1, с. 162]. Інтернаціоналізми становлять приблизно половину всіх повнозначних слів у наукових і науково-технічних текстах. Потрібно відзначити позитивну функцію цього лексичного шару в перекладацькому процесі, оскільки нерідко це сприяє первинному оформленню думки на мові перекладу, навіть якщо ці слова не зберігаються потім як відповідні в певному випадку мовні перекладні еквіваленти. Однак нерідкі випадки, коли через невідповідність значень паралельних інтернаціоналізмів виникають суттєві смислові або стилістичні спотворення при їх буквальному перекладі. Процес інтернаціоналізації проходить: 1) через семантичне запозичення (калькування), яке відбувається при збігу прямих, номінативних значень своїх і іншомовних слів; 2) матеріальне лексичне запозичення, що характеризується переходом в іншомовну систему як матеріального експонента, так і значення певних одиниць, яке є найбільш поширеними, забезпечуючи високу ступінь інтернаціоналізації; 3) словотворче калькування [3, с. 62–76].

У науково-технічних перекладах постійно трапляються помилки під час передачі як інтернаціональних термінів, так й інтернаціональних загальнонаукових слів, причому помилки при передачі останніх істотно переважають. Під час перекладу науково-технічних текстів виникають додаткові проблеми, які вимагають урахування тих чинників, які характеризують специфіку саме науково-технічного перекладу. Можна виділити три основні перетворення при перекладі інтернаціональних слів, що носять закономірний характер. Цими закономірностями є: 1) спеціалізація англійської загальнонаукової інтернаціональної лексики при перекладі на українську мову; 2) деінтернаціоналізація англійської інтернаціональної лексики в науково-технічних текстах при перекладі; 3) стилістична нейтралізація стилістично забарвлених лексичних засобів.

Багато інтернаціональних загальнонаукових слів, наприклад *analysis, candidate, scenario, critical, originally, meter, pioneer, revolutionary, practical, signal, traditional* та ін., що регулярно трапляються в науково-технічних текстах, виступають в ролі «хибних друзів перекладача». Ці англійські слова збігаються з українськими паралелями у своїх інтернаціональних значеннях і тому легко ототожнюються при перекладі. Це призводить до порушення як семантики висловлювання, так і стилістичних норм мови перекладу.

Що стосується інтернаціональної термінології, то діапазон значень інтернаціональних термінів в різних мовах часто збігається, наприклад, *reactor* – реактор, *proton* – протон, *electronic* – електронний, *resonance* – резонанс і т. д. При цьому є відмінності в обсязі значень. У випадку загальнонаукових паралельних інтернаціоналізмів спостерігаються істотні розбіжності змісту. Практично всі англійські загальнонаукові інтернаціоналізми багатозначні. У порівнянні з українськими інтернаціоналізмами вони мають ширший обсяг значень. Нерідко одне або кілька значень англійського загальнонаукового інтернаціоналізму повністю збігаються з паралельним українським, а інші значення розходяться [5, с. 14]. В такому випадку перекладач стикається з псевдоінтернаціональними словами. Їх можна розділити на дві групи. До першої належать ті іншомовні слова, які тільки за формою збігаються з українськими, але при цьому мають зовсім інше значення: *decade* – десятиліття; *prospect* – перспектива; *complexion* – колір обличчя; *ammunition* – боеприпаси.

Другу групу складають слова, що збігаються в одному або двох значеннях, проте розходяться в усіх інших: *nation* – нація, але й народ, країна, держава; *record* – рекорд, а також запис, протокол, діяльність; *discrimination* – дискримінація, але також і розмежування; розрізнення; розбірливість, *massive* – масивний, але і великий, значний; нескладний; *aggressive* – агресивний, і при цьому – рішучий, енергійний, наполегливий [4, с. 19].

Нерідко використання інтернаціональних значень при перекладі англійських інтернаціоналізмів українською мовою призводить як до порушень стилістичних норм мови і стилю української науково-технічної літератури, так і до спотворення змісту слів, а також породжує неадекватний ефект під час читання тексту. Перекладним еквівалентом прикметника *dramatic* перекладачі часто обирають його український аналог «драматичний»: *dramatic effect* – «драматичний ефект» (замість «сильний»), та й *effect* у цьому словосполученні частіше перекладають як «ефект» замість «вплив»; *dramatic economic decline* – «драматичний економічний спад» (замість «значний», «стрімкий») та ін. У англо-українських перекладах можна зустріти такі поєднання: *pioneering techniques* – «піонерські техніки» (замість «основоположні засоби» або «фундаментальні розробки»), *revolutionary medicine* – «революційна медицина» (замість «новий медичний препарат»), *intriguing question* – «інтригуюче питання» (замість «перспективне питання») та ін.

На відміну від своїх українських аналогів, багато інтернаціоналізмів набуває в науково-технічних текстах певної якісної специфіки. Нові перекладні еквіваленти реєструються у прикметника *practical*. Він вступає в нові поєднання, не властиві українському аналогу «практичний». Його перекладними еквівалентами можуть бути, наприклад, «прийнятний» (*practical isolation and insertion loss values* – прийнятні величини втрати замикання і втрати пропускання), «промисловий» (*practical photocathodes* – промислові фотокатоди), «серійний» (*practical computerized numerical control system* – серійна комп'ютеризована система числового програмного керування), «можливий» (*practical minor-aperture size* – можливий діаметр малого отвору), «доцільний» (*we have found it practical* – ми вважали за доцільне) та ін. Слово *horizon* в науково-технічних текстах часто перекладається на українську мову еквівалентами «перспектива» і «можливість» (*has opened new horizons for exploration* – відкрило нові можливості для дослідження). Прикметники *optimistic* та *pessimistic* зазвичай перекладаються в науково-технічних текстах як «завищений» і «занижений» відповідно: *optimistic length* – завищена довжина, *theory is pessimistic* – розрахунок дає занижені результати. Інтернаціональне нареччя *routinely* перекладач нерідко неправильно перекладає «рутинно», «рутинним способом». Його новими загальнонауковими еквівалентами є наступні: «регулярно», «стандартно», «часто», «постійно», «звичайно», «звичайним способом», «широко (застосовуватися)», «повсякденно», «програмно», «без особливих зусиль».

Однак не слід забувати, що переклад інтернаціональної лексики допускає також використання прийому дослівного перекладу. Вилучення подібної можливості з ресурсів перекладача було б рівнозначно збідненню творчих прийомів його роботи. У низці випадків перекладач має повне право передавати кореневе значення слова буквально, але лише тоді, коли почуття мови і досвід підказують йому, що запропонований ним переклад для конкретної ситуації якраз і становить собою адекватну передачу думки оригіналу.

Рівень відносної еквівалентності перекладів наукової літератури зумовлюється деякими граматичними трансформаціями, логічними і термінологічними уточненнями та роз'ясненнями, які залежать від характеру наукової праці і граматичних вимог до перекладу.

У сучасному світі проблемі інтернаціональної лексики приділяється все більше уваги. Це пояснюється тією значною і стрімко зростаючою роллю, яку відіграють міжнародні слова і терміни в найрізноманітніших сферах діяльності в аспекті глобалізації та міжнародної інтеграції. Інтернаціоналізми при перекладі українською мовою піддаються спеціалізації та конкретизації, що зумовлено самим процесом англо-українського науково-технічного перекладу. Наявні друковані видання англо-українських технічних словників все ще недостатньо глибоко відображають результати цього процесу, тому що в них не береться до уваги специфіка загальнонаукових інтернаціоналізмів і головні закономірності перекладу науково-технічної літератури, які є визначальними у виборі способів перекладу таких слів. Таким чином, перекладач повинен не тільки враховувати особливості інтернаціональної лексики щоб уникнути перекручування змісту, а й бути компетентним у сфері закономірностей і способів перекладу подібних лексичних одиниць.

Інтернаціональна лексика не завжди перекладається адекватно та прийнятно у процесі науково-технічного перекладу, проте ця її властивість лише стимулює інтерес, мотивує і відкриває перспективи до подальшого вивчення як різних інтерпретацій даних слів, так і мови в цілому.

Список використаної літератури

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / В. В. Акуленко. – Х.: Харьковский ун-т, 1972. – 215 с.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: Изд-во литературы на ин. яз., 1959. – 352 с.
3. Л. И. Борисова. «Ложные друзья переводчика»: учебг. пос. по научно-техническому переводу / Л. И. Борисова. – М.: НВИ-Тезаурус, 2002. – 212 с.
4. Гутнер М. Д. A Guide to Translation from English into Russian – Пособие по переводу с английского языка на русский общественно-политических текстов / М. Д. Гутнер. – М.: Высш. школа, 1982. – 158 с.
5. Солодухо Э. М. Теория фразеологического сближения (на материале языков славянской, германской и романской групп) / Э. М. Солодухо. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 296 с.

Корж Е. Ю. Интернациональная лексика и ее перевод в научно-технических текстах.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы интернациональной лексики в аспекте научно-технической литературы; уделяется внимание трехступенчатому процессу интернационализации лексических единиц; выделяются три основных преобразования при переводе интернациональных слов, носящие закономерный характер; приводятся примеры использования интернациональных значений при переводе английских интернационализмов, которые ведут как к нарушениям стилистических норм языка и стиля научно-технической литературы, так и к искажению смысла слов; также приведены две группы псевдоинтернациональных слов с примерами.

Ключевые слова: интернационализмы, научно-технический перевод, эквиваленты, псевдоинтернационализмы, интернациональные значения, научно-техническая литература, интернациональная лексика, переводческий процесс.

Korzh O. Y. International lexis and its translation in scientific and technical texts.

Summary

The object of the study are internationalisms used in English scientific and technical texts, which cause lexical problems during translation process. The aim of this paper is to study the difficulties in translation of international words and pseudointernationalisms. The importance of this topic is that the translator deals with the problem of false identification of individual elements in the systems of foreign and native languages in translation. This is due to similarities in pronunciation or writing of international lexical units.

The definition of the internationalisms is given. Internationalisms are the words which can be found in a number of languages and have some similarities at phonetic, grammatical and semantic levels. The article studies the international lexical units in the aspect of scientific and technical literature. Three-step process of internationalization of lexical units is considered as well as three major transformations that have a natural character in the translation of international words are identified. The examples of international words meaning application in the translation of English internationalisms which result in violation of the stylistic standards of language and scientific literature style, as well as distortion of the words meaning are given. The analysis of international lexis and the difficulties which a translator faces in the process of scientific and technical translation should be continued as there is lack of professional dictionaries which would include and reflect all specific purposes and laws of scientific and technical literature translation.

Key words internationalisms, scientific and technical translation, equivalents, pseudointernationalisms, international lexical units, international meaning, scientific and technical literature, translation process.